

השכלה כללית בלי מירכאות

חוזר מנכ"ל תשע"ד/7(ב), אדר תשע"ד, מרץ 2014, קובע כי החל משנת הלימודים תשע"ה תחול בחטיבה העליונה חובת למידת 2 מקצועות להשכלה כללית בהיקף של 30 ש"ש כל אחד. מקצועות אלה יוערכו בהערכה פנימית.

לימודי ההשכלה הכללית מיועדים להרחיב את אופקיו של הלומד ולעורר את סקרנותו ורצונו להעמיק ולהרחיב את ידיעותיו בנושא או בתחום דעת, כמו גם להעשיר את עולמו. יחידות הלימוד העומדות כאן לרשותכם, כוללות סוגיות נבחרות ממגוון יחידות הלימוד בלימודי היסטוריה מוגבר. נושאים אלה אינם נלמדים בהרחבה בתכנית הלימודים הרגילה המחייבת את כלל התלמידים, אך הם בהחלט מעניינים, קרובים לעולמם של התלמידים ומרחיבים דעתו של אדם. חשוב להדגיש – לימודי 'השכלה כללית' בהיסטוריה מוגבר מיועדים לתלמידים שלא בחרו להגביר לימודי היסטוריה (והפסידו!). תלמידים שלמדו יחידות אלה בכיתה י', ובחרו להרחיב היסטוריה לאחר מכן (יבורכו!), יצטרכו להשלים קורס אחר של 'השכלה כללית'.

מטרות

טיפוח הבנה וסובלנות כלפי רגשות, מסורות,

תרבויות ואורחות חיים של האחר

1. הכרה בקיום תלות הדדית והבנת השפעת גומלין בין עמים וחברות במהלך התפתחותו של המין האנושי.
2. הבנת חשיבות התלות המביאה להפריה הדדית של התרבויות ותורמת להתפתחותו של המין האנושי.
3. הבנת הסכנות הנשקפות לפרט, לחברה ולמדינה מהתנהגות אלימה ומחוסר סובלנות בין בני אדם ובין חברות.
4. הבנת חשיבות הערכת אנשים על פי מעשיהם ולא על פי השתייכותם הקבוצתית (גזע, מוצא, מין, לאום, דת, מעמד).
5. הכרה בקיום נקודות ראות שונות וגישות שונות בכל נושא, אירוע או תהליך.
6. הבנה כי ביסוד המניעים לפעולה האנושית עומדים גורמים שונים ומגוונים.

טיפוח ערכים מוסריים כלל-אנושיים הומניסטיים וטיפוח יכולת לשפוט אירועים היסטוריים על פי הערכים האלה

1. טיפוח ההבנה כי לצד השוני הקיים בין בני אדם בחברות שונות קיימת דמיות בסיסית בין בני אדם.
2. טיפוח ההבנה והמחויבות לייחס שוויוני כלפי כל בני האדם באשר הם גברים ונשים.
3. הקניית ערכים דמוקרטיים.
4. טיפוח המודעות כי ערכים אוניברסליים אינם זהים, בהכרח, לערכים של תרבות זו או אחרת.
5. טיפוח יכולת ההערכה של פעולות, אירועים ומוסדות היסטוריים, על פי עולם הערכים של בני התקופה ועל פי ערכים מוסריים כלל אנושיים – ערכים הומניסטיים.
6. טיפוח יכולת ההבחנה בין ניתוח אירוע או תהליך והבנתם, לבין שיפוטם מבחינה מוסרית.¹

פיתוח חשיבה היסטורית ורכישת מיומנויות הדרושות ללימוד ההיסטוריה

1. טיפוח חשיבה יצירתית, ביקורתית ורפלקטיבית על אודות נושאי הלמידה.
2. פיתוח היכולת להסביר את הקשר בין תיאור האירועים והתופעות כפי שהוא בא לידי ביטוי במחקר ההיסטורי לבין השקפת עולמו של ההיסטוריון.
3. עיבוד מידע והבניית ידע על אירועים ועל אישים ופעולותיהם, ממקורות היסטוריים שונים כולל ספרות, יצירות אמנות, סרטים וכל מקור אחר היכול לשמש ללימוד היסטוריה.
4. פיתוח ההבחנה בין סיבות, נסיבות ותוצאות בניתוח אירועים, תהליכים ותופעות היסטוריות.

¹ד"ר עדנה אלעזרי וחנה אדן, תכנית לימודים: היסטוריה לחשיבה העליונה בבית הספר הממלכתי, משרד החינוך, תשס"ג, עמ' 11-13

5. פיתוח היכולת להסביר את גורמי השתלשלות האירועים.
6. פיתוח היכולת לשחזר את עולמם הפנימי ואת מניעיהם, ערכיהם, אמונותיהם ואורח חייהם של בני תקופות ותרבויות שונות משלנו.
7. עידוד ההבחנה בין עיקר לטפל, בין ראיות למסקנות, בין עובדות, הנחות ודעות, בין הכללות לבין העובדות המוכללות בהן.
8. פיתוח היכולת לנתח טקסט כתוב, להבין אותו בהקשרו ולבחון אותו באופן ביקורתי.
9. פיתוח היכולת לבדוק מהימנות מקור ידע.
10. עידוד השימוש בסביבות למידה מתוקשבות – מאגרי מידע, רשת האינטרנט.
11. פיתוח היכולת לקרוא ולנתח מפות, דיאגרמות, גרפים וחומרים נוספים ממקורות חזותיים.

הנושאים:

1. סוגיות נבחרות בתולדות ארה"ב (30 ש')

הנושא בוחן אירועים ותהליכים מרכזיים שעיצבו את דמותה של הדמוקרטיה האמריקנית המשפיעה במידה רבה על העולם המערבי כולו, וישראל בתוכו. העיסוק בנושא מזמן לתלמידים אפשרות לדון בסוגיות הקרובות לעולמם, להבין תהליכים שעיצבו את חיי היום יום שלנו כיום, ולהרחיב את השכלתם והבנתם את המציאות בה הוא חי.

גזענות ושנאת האחר – גזירת גורל?

בדיקת הנושא דרך מקרה בוחן: מאבק השחורים בארה"ב לשוויון זכויות במאה ה-20. היחידה עוסקת בשאלה כיצד יתכן כי 100 שנים לאחר מלחמת האזרחים ושחרור העבדים, התקיימה מדיניות הפרדה מפלה המעוגנת בחוק. בדיקת היבטים היסטוריים, חוקתיים ומוסריים.

מקור: יונינה פלורסהיים, **תולדות ארה"ב: חזון משברים וצמיחה**, הוצאת מרכז זלמן שז"ר, ירושלים, 2007, עמ' 80-98

ארה"ב בזירה הבינלאומית אחרי נפילת הקומוניזם ועד ימינו

היחידה בודקת את מעורבות ארה"ב בסכסוכים בעולם לאחר נפילת הקומוניזם ומה שהוגדר אז כ"קץ ההיסטוריה". האמנם? בהיעדר אויב במלחמה הקרה מה מניע את ארה"ב להתערב

בסכסוכים ואירועים – מלחמת המפרץ, קוסובו, פיגוע התאומים והמאבק באסלאם הפונדמנטליסטי .

יונינה פלורסהיים, **תולדות ארה"ב: חזון משברים וצמיחה**, הוצאת מרכז זלמן שז"ר, ירושלים, 2007, עמ' עמ' 177-214

2. מפגש תרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים - 30 ש'

הנושא מתמקד במפגש המתמשך בין היהדות לאסלאם – שתי תרבויות מונותאיסטיות – ואת השפעותיו, מהיבטים שונים: דתי, היסטורי, חברתי, פילוסופי ואומנותי. לימוד נושא זה מבהיר את נקודות ההשקה בין היהדות לאסלאם ובין היהודים למוסלמים בתקופת ימי הביניים, ומעשיר את הבנתו של התלמיד בסוגיות חשובות אלה.

יחידות אלה מאפשרות לימוד רב-תחומי מרתק המשלב תחומי דעת שונים (פילוסופיה, אומנות, בלשנות), ובכך – מרחיבות את השכלתו הכללית של התלמיד.

מקור: מרים פרנקל (ע), **מעיל תשבץ – מפגש בין יהדות לאסלאם בימי הביניים**, מעלות.

א. הגניזה הקהירית – פרק המבוא

ב. בין אסלאם ליהדות – פרק 1

ג. לשונות היהודים, גשר וגדר – פרק 7

ד. פילוסופיה יהודית בעולם האסלאם – פרק 10

ה. אומנות יהודית בארצות האסלאם – פרק 12

3. סוגיות נבחרות בתולדות סין ויפן - 30 ש'

שני הנושאים קיימים כיחידות נפרדות, אך ניתן בהחלט לשלב בין שניהם ולבדוק כיצד התפתחו שני מדינות אלה לכדי מעצמות כלכליות – יפן כמעצמה כלכלית במיתון מתמשך וסין כמעצמה כלכלית בצמיחה מתמדת.

לימוד נושא זה מזמן לתלמידים להכיר את התרבות וההיסטוריה של המזרח הרחוק, נושא שאינו מוכר כמעט לתלמידינו. הנושא חשוב מיוחד היום לנוכח עלייתן של מרכזיותן של מדינות אלה בכלכלה העולמית.

סין המודרנית:

מקור: אהרון שי, **ממלחמת האופיום עד יורשי מאו**, זמורה-ביתן, תל אביב, 1990.

בניית משטר, כלכלה וחברה בסין הקומוניסטית בשנות ה-50 וה-60:

דפוס המשטר הקומוניסטי בסין בתחילת דרכו, וביסוסו בעזרת ברית המועצות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגיות
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

הקומוניזם של מאו צה טונג – "הקפיצה הגדולה קדימה" ו"המהפכה התרבותית".
מדיניות החוץ של סין בשנות ה-50 וה-60: סין במלחמת קוריאה, סין ו"העולם השלישי", הקרע
האידיאולוגי עם ברית המועצות והעוינות המהפכנית למערב.
הפתיחות למערב משנות ה-70 ומשמעויותיה הכלכליות.

סין ברבע האחרון של המאה ה-20:

פוסט-מאואיזם והפתיחות למערב החל משנות השבעים.
סין בשנות ה-80, בהנהגת דנג סיאו-פינג – מדיניות המודרניזציה ("המהפכה השנייה").
השפעת השינויים בגוש הקומוניסטי על סין לקראת תום המאה ה-20; התקוממות הסטודנטים
ואירועי כיכר טייין-אן – מן.

יפן:

מקור: בן עמי שילוני, **יפן המודרנית – תרבות, היסטוריה, שוקן, תל אביב, 1997**. פרקים 17-24
יפן בצל 'המלחמה הקרה', הזינוק הכלכלי של יפן ברבע האחרון של המאה ה-20
השינויים החברתיים
יפן בסוף המאה ה-20

4. המדיניות הציונית בשאלת ירושלים 1945-1973 - 30 ש'

התפתחותה של עמדת המנהיגות הציונית כלפי ירושלים. היחידה עוסקת בגלגוליו של רעיון
חלוקת ירושלים והבינאום שלה (על פי החלטת האו"ם), הקרבות על העיר ואל העיר במלחמת
העצמאות, ההכרזה ההיסטורית של בן גוריון על ירושלים המערבית כבירת מדינת ישראל, ואיחוד
העיר במלחמת ששת הימים.

הנושא מתאים לשמש כ'השכלה כללית' שכן הוא מתעמק בסוגיות שאינן חלק מתכנית הלימודים,
אך חשובות לכל ישראלי באשר הוא.

מקור: מוטי גולני, **המדיניות הציונית בשאלת ירושלים**, האוניברסיטה המשודרת.

- א. מעמד ירושלים בהצעותיהם המדיניות של בריטניה ושל ארה"ב בשנים 1945-1946.
- ב. ירושלים בדיוני האו"ם בשאלת א"י.
- ג. משמעות מעמדה של ירושלים לפי החלטת האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947.
- ד. הפעילות המדינית בשאלת ירושלים עד מאי 1948
- ה. המדיניות והפעולות הבריטיות בשאלת ירושלים עד סיום המנדט

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגיות
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

- ו. התגובות של הנהגת היישוב לאירועים בירושלים וביטויי מעורבותו של בן גוריון בירושלים
- ז. המערכה בירושלים – הקרב אל העיר והקרב על העיר
- ח. הלחצים המדיניים שהופעלו על ממשלת ישראל בשאלת ירושלים.
- ט. חלוקת ירושלים בהסכם שביתת הנשק עם ירדן
- י. ירושלים – בירת מדינת ישראל.

5. אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה – 30 ש'

הנושא מציג את הדילמות שעמדו בפני היהודים בעת החדשה לאור השינוי שחל ביחס החברה האירופאית אליהם לנוכח האמנציפציה. היהודים נאלצו לבחון מחדש את מסכת יחסיהם עם התרבויות והעמים שבקרבם ישבו, ולהתמודד עם המשמעות של זהותם כקבוצה.

הנושא מציג את שלושת הזרמים ביהדות: ההשכלה, הרפורמה והאורתודוקסיה, ובוחן כיצד התמודד כל זרם עם האתגרים שעמדו בפניו בעידן האמנציפציה.

הנושא מתאים לשמש כהשכלה כללית שכן הוא מתעמק בזרמים ביהדות אשר עוצבו בתקופה המדוברת וקיימים גם היום. לימוד הנושא יאפשר לתלמידים להבין את התהליכים שעיצבו את הזרמים הללו, ולגבש לעצמם תפיסת עולם מבוססת על יחסי דתיים-חילוניים, תוך הבנת השוני בין המגזרים השונים.

מקור: עמנואל אטקס (ע), **אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה**, מעלות.

- א. הקדמה (עמ' 1-3)
  - ב. התמורות ביחס החברה האירופאית אל היהודים - פרק המבוא.
  - ג. יהודי החצר על סף תקופה חדשה - פרק 1.
  - ד. תנועת ההשכלה היהודית – פרק 2.
  - ה. הרפורמה והתגובה האורתודוקסית – פרק 3.
  - ו. ביטויים רעיוניים של ההשכלה והרפורמה – פרק 4.
  - ז. יהודי תוניסיה – סיפור תרבות – פרק 5
  - ח. רבני המזרח מול המודרנה – פרק 6
  - ט. מוריץ אופנהיים – פרק 8
- מומלץ לבחור 3 מתוך פרקים אלה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגיות
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

6. מגוון נושאים שעובדו על ידי מורי היסטוריה מורחב לסדנאות – 30 ש' כל אחד

א. מדינת ישראל בעשור הראשון; השני; השלישי;

ב. המאה ה-20 בראי הקולנוע

ג. היסטוריה אמריקנית וביטוייה בקולנוע

ד. המלחמה הקרה בראי הקולנוע

ה. מנהיגים ומנהיגות בצמתי הכרעה

לפרטים נוספים יש לפנות למיכל יוספן, מדריכה ארצית להוראת היסטוריה מוגבר:

michal.yousfan@gmail.com

בהצלחה!

ד"ר אורנה כץ אתר

מפמ"ר היסטוריה